

ШЫН

Солун 1925 чылдың август 31-де үнүп эгелээп.

№ 78 (15763)

1996 чылдың июнь 12, среда

Ат салган шагы 22.00 ± Сапар өртөө 500 рубль.

Россияның күрүне тускай догунаашкынын чарлаан хүнүнден бээр алдыгы чылының байырлалы-биле холбаштыр Тыва Республиканың чонунга Тыва Республиканың Президентизиниң болгаш Чазааның БАЙЫР ЧЕДИРИИШКИНИ

Хундулуг ада-чуртчулар! 1990 чылдың июнь 12-де РСФСР-нин улус депутаттарынын съездин Россиянын тускайлан көжүөр, холстага болгаш хамаарышпас чорукка эргезин чарлавышаан, оон тускай догунаашкынын дугайында Декларацияны хүлдээп алган. Россиянын Президентизиниң Чарлы-биле 1990 чылдың июнь 12-де ол хүнү күрүне байырлаан. Россиянын Хамаарышпас чорунуну хүнү кылдыр чарлаан. Ук шийтирине чыңап калдыг элдесинишкы-биле хүлдөө алганын сактап көрөлинер. Баштайгы дээрде ол атты өзини даңаарга ужуру орта билдирме: кандай кыдыр хамаарышпас чоругу база кымдан? Хостуг республикаларнын бузулбас эвилден каттыштырган деп Совет эвилдениги Гимнине даңналыры ышкып, Россия кайгамчык улуг өсөс бе кай? Ийет, Россия кычынга кайгамчык делем турган. Бичалажак КНО-га бери ол төлөөлери кирээт. Эрге чок турган болгаш, бодуну бодус байлактарын баш бил шийдеп турган. Компаниялар, комсомолу, Эртемнер академиясы, даштыкка бодуну төлөө черлери чок турган. УАЧД-ни (Улус ажил-айымын чедишкенин) дегендеги түрүзү турла бестин, Россияны ангы павилону көрдүмдей турган. Россиянын эгелерин тургузарына оон удурулашкынын аргалары шоолу улуг өсөт турган. Эрге өзүзү Россияга хамааржыр бүгү-ле чүвени эвилдеп Төвү бурну-биле ээлеп, калды-лаа хыналда чоругу-биле баш бил турган.

Декларация хоосу меделел болу бербөөн, чүге дие Россияның чаа удурулашына шийтирлеп болгаш дидим кижилер ажилдап турган, олар ону амыралга шуудру база чагылшып чок оттангыры турганар. Россияны баштайгы Президентизиниң солган чорук СӨИ-ниң Политбюрозунун бүгү эрге-чаргаларына удуру буту улусуну ала-чайгаар удурулашкынын тодагый органаскаар тынган улуг кыргын, демократияны камгалаар болгаш Елдинин мурнуна турганы ышкып, сөс кырынга өсөс, а демократтык реформаларны херек кырынга чорудар арганы берген.

Харылаа бар: бир дугаары болбаан болза, ийгили база турбас ийик. Харын-даа 1996 чылдың июнь 16-да шын шийлини кылып албас болузува, Декларациянын болгаш демократтык Россияның салым-хуузу айылыга тургуштар ийик. Чогуна Президентизиниң солгудаларыне утка талазы-биле яны-буру, ыччалгаак күрүнезирек политиката чыгыс аай хамаарылаагы күштер салгыны өңүнде кылып турарлар. Оларга президентизиниң албан-дукаады демократтык реформаларны уламчыларынга өсөс, а Россияны дедир тыртырынга быра калырынга, Декларацияны дузазы-биле Россияны эркен болгаш келир үезиниң аразында кылдырган көвүрүгү бузарына арга кылып алырынга херек болуп турар.

Ийет, Россия кычынга кайгамчык делем турган. Бичалажак КНО-га бери ол төлөөлери кирээт. Эрге чок турган болгаш, бодуну бодус байлактарын баш бил шийдеп турган. Компаниялар, комсомолу, Эртемнер академиясы, даштыкка бодуну төлөө черлери чок турган. УАЧД-ни (Улус ажил-айымын чедишкенин) дегендеги түрүзү турла бестин, Россияны ангы павилону көрдүмдей турган. Россиянын эгелерин тургузарына оон удурулашкынын аргалары шоолу улуг өсөт турган. Эрге өзүзү Россияга хамааржыр бүгү-ле чүвени эвилдеп Төвү бурну-биле ээлеп, калды-лаа хыналда чоругу-биле баш бил турган.

Декларация хоосу меделел болу бербөөн, чүге дие Россияның чаа удурулашына шийтирлеп болгаш дидим кижилер ажилдап турган, олар ону амыралга шуудру база чагылшып чок оттангыры турганар. Россияны баштайгы Президентизиниң солган чорук СӨИ-ниң Политбюрозунун бүгү эрге-чаргаларына удуру буту улусуну ала-чайгаар удурулашкынын тодагый органаскаар тынган улуг кыргын, демократияны камгалаар болгаш Елдинин мурнуна турганы ышкып, сөс кырынга өсөс, а демократтык реформаларны херек кырынга чорудар арганы берген.

Харылаа бар: бир дугаары болбаан болза, ийгили база турбас ийик. Харын-даа 1996 чылдың июнь 16-да шын шийлини кылып албас болузува, Декларациянын болгаш демократтык Россияның салым-хуузу айылыга тургуштар ийик. Чогуна Президентизиниң солгудаларыне утка талазы-биле яны-буру, ыччалгаак күрүнезирек политиката чыгыс аай хамаарылаагы күштер салгыны өңүнде кылып турарлар. Оларга президентизиниң албан-дукаады демократтык реформаларны уламчыларынга өсөс, а Россияны дедир тыртырынга быра калырынга, Декларацияны дузазы-биле Россияны эркен болгаш келир үезиниң аразында кылдырган көвүрүгү бузарына арга кылып алырынга херек болуп турар.

ДЭЭДИ ХУРАЛДЫҢ БАЙЫР ЧЕДИРИИШКИНИ

Хундулуг чыгыс чур-чуртуларым, чокувус! Россия Федерациянын ботту күрүне болурунга, нийтиел амыралынын хей ботту талаарын докорушкыларга, реформаларны эгелдерине, культураны, салгы-сеткил байланышкыны каптап тургузарына чыгула орук угуланышкыны аяктык Россия Федерациянын күрүне догунаашкынын дугайында Декларацияны — төгүлдү документини алды чык бурнулар, 1990 чылдың июнь 12-де хүлдөө алган. Бистин республикамыс, Россия Федерациянын бир кели болуп, чаа орукке кирген, бодуну чаа демократтык Конституцияны хүлдөө алган. Бистин республикамыс Россия Федерациянын бо орубу-биле бурнуларга, политиктиг, экономикаык болгаш угаан-болла амыралына дикэ шыгыны бергелерин ажил эртер. Тускай догунаашкы Россияның бүгү чогуна улуг

аргалары аяктык, Тыва Республика дегелер харылаа-ларын орууне бижымы-биле үгөн, оон дугайын дегелде хей улус билген болгаш билп алар. Амыг үеде бистин республикамыс Тыва күрүнеин тургустууларынын 75 чыл оюнга болгаш Россияның бүгү чогу-биле бир деме, Россияны Президент солгудаларына белекенип турар, бистин улуузузуну шийли алышкынына бистин келир үезин хамааржыр. Экономикаык болгаш социал кризистин алды чык иштинде шийлинишкы үе-чалуу үезин бис нийти бажмыныксыс — Россия чурттап эртерген, чагаай чорукту, амыгты эзууну тайбып амыралы болгаш националар аразында чепшээржилгени күсөдүс.

Бистин республикамыс Россияның тускай догунаашкыны хүнү шийтирелтирме болгаш шийтирелдир берге хей салгып айтырлар-биле уктул турар, агаар-бойлус байдалары мад болгыр чор ажилыга берчимени бергедеткен, ыччалда-ла бистин болуру-чогуур чурттаарыктык кол үлдештирер бар, ол болза социал-политиктиг турму байла болгаш бистин республиканың хей националдыг чогууну аразында бот-болду ботту-биле билчип турары-дыр. Дээди Хурал Россияның болгаш Тываның күрүне болуру тургузууну улам ийик бажылыгына бузурили илергелештир, Россияны Тускай догунаашкынын хүнү таварыштыр силерниң шундурага чуректин ханы-шынды байыр чедирбешан, бүгү-ле чагаай чуулдарын, чедишкенин күзүп тур.

ИДЕГЕЛДИГ ХОЛДАРДА

РФ-тин күрүне бооп тускай догунаашкынын хүнү чуртту кызыгаржыларга бүгү чон-биле бир деме, төлөнтүг аяк-херектери биле уктул турар. • РФ-тин күрүне кызыгаржы камгалаалы хандыгарынын талазы-биле Бурятия Республиканың болгаш Забайкальиниң кызыгаржы оруктугуну аразында 1996-97 чылдарда калы чорудар агаарларын көрөлинер чарган. Улан-Удэ хоорайга ол дугайында документтер Бурятия Республиканың Президент Л. Потапов биле ЗабайкО-нун командир-лейтенант В. Войткек ат салган-дыр. • Во дээрге федералдыг кызыгаржы органын болгаш РФ-тин субъектларын аразында баштайгы улуг керээ болган. Бурятияны девишкенин таварыш Россия-моол кызыгаржы камгалаалы, бо республиканың болгаш девишкенин аразында «Сибирь дугурулууга» ассоциацияны составылаа өске-лаа край, областларны киржилгези-биле Бурятияга кызыгаржы чарган чаа 8 аставааны тургузарынын керээде көргөн РФ-тин кызыгаржы шеринге албан эртерин анияттары тускай шийли алырын керээде база көргөн.

адыг өртектиг херээженер колды алы 7 топуш, бут бөлүктүрүп келер 24 хойлени, 20 спортчу чыгууру, 30 бортуу машиналар артык дуругуна чакырып каапы пландаан. Ону эртеринер орадышкан моол хамааты Ижар-во Оттохыны болгаш ГАЭ-66 машинаны «Хангайга» пунктуунага херекти истрээр-биле дамчыды берген. • «Наушкы» деп станцияга Улан-Батордан кел чорон ичөөдиге 150 тараган келин чакырып, салдары орадышкан каамаатыны сойлааган, тараган кештерин ууткаарып-биле ветеринар ажилдакчыларына дамчыды берген. Ол-ла станцияга «Улан-Батор — Москва» поездзинге меге документтер-биле кызыгаржы эртерин орадышкан ийи моол каамаатын туткан. «Забайкальск» пунктуунага кылат ийи каамааты баала-ла мөте документтер-биле өдү чораш, туттурган. • Инта областың Краснокамск районга байлаа май айда чыгып-денген. Аргуун челин дожу эртерин билек, Россияны девишкени сугларын кылат төгөчлекчи багыклар шүргүп эгелден «Баластуу» доор аставаанын таваржы бээр-дыр. А чаш хураганарнын хораян чыда-дагына болза, кыжын хураганарны эрте туртукени. Иштин түнелинде соокка алыс-кан, өскө-хөрөөгө дегирген хураганар хораян олган. Ол ышкыш ижин аралы, тыртар аарыларга база хей болган. Ону үезинде эмнеп алды дээрге, эм-тан чок, эмни садып алыр ака-

Хойжуга сөс КОДАН-СУУРУВУС ОНЧА-МЕНДИ

Чөөн-Хемчикте «Сын» коллективтиг бүдүрүгө 25 чыл дургузуна хойжугап акылдаш, чыда-дагына 100 баш төрүү хой-дан 68-тен 110 чедир хурагананы камгалап ак келди-деш. Ол көргүзүлгө дээр шаян-макталдарын чыгыс үес ууда алыдыс. Бистин күш-ажылымыс хара-да барбааны моон-ба билдирги. 1995-96 чылдары кызы соок хаттыг чыга харыла-да болза, олар-белдирги-вики кампап, хойларны кастырып откырып келгени-вистин түнелинде, эртен айын келип, белекпен алган сивенине келир кышка курдары бооп артык. Кожуну кызыгаржыны күш-дегелер амгы үеде бестин шыраак. Мальвыстын баш саны онча-менди. Казыжысты боттарыныс колларын чегингизивис удурун бузулденин удуру-тудулар кожуунуң ишти-ки херектер килдининиң 12 акылдакчызын бисче ду-залажыры-биле чоруктан. Олар ийи хүн дургузуна койчт леминг ажыдааш, кышгага кылыр укуктугу даала-дуздэргелин шынар-ды күсөткени-биле «Шын» солуна дамчыштыр өөрүп четтиргенин илеретес аргавыс чок-тур. Шефирлер-нин белекпен алганы солу-коңиртиниң коңжа-хелбээ кыз-малчынар-биле кады сонугурап көрдүс-лаа. Олар-га ак орукту күсөдүс, эр хейлер! Нодээ ишчилер моон мур-нуң чылдарда хоорай чурт-кыларындын бунинг ду-занын ак келтирер. Ол эки чыңылдыр ринок харылаа-ларын үезинде чыттып улумчылап турары дык-лаа эки-тир. Чөөн-Хемчик ко-жуунун албан, организация чедери шаргалаарын үе-герин элерип, чагаай чык-чыгарысты сактап, мажы-лаачыларга шеф дузазын дол-таам-т көргүсө бээрине идегизивис.

100-ТЕН 43-ЛЕ ХУРАГАН. ЧҮГЕ? «Межегей» акционер нигиделин пээр малынын баш саны канчаар-даа эжок куудуап келген. 1990 чылда бестин хойну ийи бригадага өскөс, 2 бригадартыг удуруп турдувус. Бичан хойуну са-ны 25 муң чедип турган болза, ам алды айның 1-де 3411 башка чедир кызыгар-ган, оон иштинде төрүү хой 1340. Камгалап алдыган хураганарны төрүүр колан-нар айы-биле көргүсөргө мындыг: Александр Монгуш 380-тен 153, Мерген Ооржак 350-тен 170, Зинаида Оор-жак 210-дан 157.

Олег ПИТОВ, Забайкальиниң кызыгаржы округунуң парлагла ал-банын начальын.

Нина МОНГУШ, Чөөн-Хемчик кожуун. төрүү хойнуң саны чүгө 1200 баш-ла хире болур. А камгалап алган хураганна-рымыс чыгыс коланга-ла өй-болур. Чамдык калдарчылар-нын талазында даанган ажилыга эр-ажылаага чок чүгү база бар, чамдык-дыр. Бир каарынын солур-туур бээр хураганарын үгүп, бракташкынын чорударга,

Президент солгудаларына уткуштур

РОССИЯДА БЕЛЕТКЕЛ КАНДЫГЫЛ?

Селектор хуралындан

Бүгү-Россияның селектор хуралы июнь 10-да болуп эртен.

Ону Россия Федерациянын Төп солгудала комиссия биле Россия Федерацияны Президентизиниң Администрацияны база чурту Чазая эртерген. Россия Федерациянын Төп солгудала комиссияны дарага Н. Т. Рябов селектор хуралында РФ-тин Төп солгудала комиссияны кезигүнери, РФ-тин Президентизиниң Администрацияны харысалгалыг ажилдакчылары, министрстволарын, ведомстволарнын удурукчулары, Иштики херектер министрствозунун, кызыгаржы шерилгелериниң төлөөчкелери болгаш өскөсөөр-даа киржип турары диктанак. Ол мышкаш РФ-тин Хурду Думааның Москва хоорайнын күрүне думанын, Россия Федерациянын субъекттериниң бүгү денелиниң чыгаргаларынын, сонгудала комиссияларынын, уласту комиссияларынын төлөөчкелери оон ажмылыга киржип турар деп, ол уламчылан.

Бүгү-Россияның селектор хуралына Россия Федерацияны Президентизиниң солгудаларына белекчи ажилдарын шүтүмчүлөкчи биле сайгары көргөп, чедертерин дүргөн өлп алырга чыгу кылырын тодалары Н. Т. Рябов чугу-лап көргөн. Хабаровск, Краснояр крайларын, Новосибирск, Челябинск, Киров, Саратов, Пенза областларын, Чуваш, Коми республикаларын, Санкт-Петербург хоорайны болгаш өске-лаа сонгудала комиссияларында даргалаарынын информацияларын селектор хуралды киржи-челери диктанак. Бо дынна дуглардан алаш көргөп, дегем девишкээрлиг Россияның кайсы-лаа девишкээрде, булуңда солгудала белекчи ажилдары колдуулаа дозулган. Чедир кылдырмаан чуулдарын бо хүнүрө дозуун турар. Чамдык девишкээрлерин сонгудала комиссияларында даргалары чаргаларга акаш-көпөк чедилешти турарын хоумулаш. Чедери берге, ырк-узаак черлерге ажилдап, чурттап турар солгучулар бадылашкынын эгелер бергенин Төп солгудала комиссияны девишкээрлерден диктанак. Россия Федерацияны Төп солгудала комиссияны дарага Н. Т. Рябов, РФ-тин Президентизиниң Администрацияны удурукчузу Н. Егоров болгаш өскө-лаа информация кыл-гаштырдан айтырларын салгындамдык билдирме солгучулар тодалары, харыларын добула-ла берип турганар. Кол-ла кичөө-

Тыва Республиканың селектор хуралына киришкенин мурнунда кандыг сорулугтар туруп турарын талазы-биле Тыва Республиканың Дээди Хуралы Дарага К. А. Бичал-дей, ТР-нин Төп солгудала комиссияны дарага Н. А. Ондар чүе чугалаа. Благын сонгудала чедир чүе кылырын, сонгудала хүнүле канчаар ажилдаар, тынгалар аймактарын, Таан-оол ХЕРТЕК.

ДУГУРУШКАННАР

Тыва Республиканың ора-лакчы-президентини А. А. Мельников республиканың Саң-хөө Калдык камгалап, болгаш эң техниктиг хан-дырыла талазы-биле бол-гаш Тываның аяк-чем корпорациянын ажилдакчылары-биле ужуражып, хурал эртерген. Кыял хоорайнын өмөлдө албан черлериниң аяк-чем продуктулары-биле хандыры-

УЛУУ-БИЛЕ ЧЕТТИРДИВИС!

Идегелдик болгаш ханы хундулуктегил оюктеринил! 1996 чылдың май 31-де Кызыл хоорайга «Эртем-бил» — бистин келир үеви-леп ачы-буян ащызын бистин уруларындыс келир үеви ааскежикиг амыда-ралды турар сорулга-биле эртерген бис. Бистин ол хемчөөныс каттыган, ачы-буянныгар коргулап, шыдаар-ла шаа-нар-биле дузалашканыгар

ИДЕГЕЛ УЛУГ

Сут-Хөл кожуунуң Иш-кин суурда 2 каат көдө Култура бажынын туткан-дан бээр чаа-ла 5 чыл чедип турар. Ол үезин дургузуна Култура бажынын ажилдакчылары, оон директору Кадыр-оол Серенович Оор-жак, урун чүе удурукчузу Светлана Данчача-оолона Ондар дээр, оон-лаа өскө ажилдакчылар чоңук кул-турлуг даштынгалызын эки шынарлыг кылдыр эртерген дээр хей ажилдарын кыл-ган. Чижээ, ужуражыла-лар, яны-буру хөрөйлөр, солун программалыг концерт үнүүшкүнерин хову турла-ларыне, мальчынарже кы-лып турарын мактаас арга чок. Нелелыиниң среда, суб-бота хүнерине кангы-би-роту чүдүлдү Култура бажыныга эртерген чачык ала-арган. Эркен кыжын Култура бажыныга ийиш, хүмүр-дашты белекпен алгаш, кыш-

